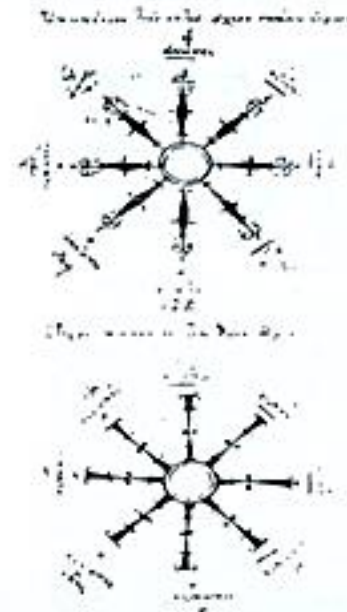


**ΠΡΟΤΕΙΝΕΤΑΙ ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΔΙΠΛΗΣ ΟΨΕΩΣ ΚΑΙ
ΣΥΡΡΑΦΗ ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΩΝ ΣΕΛΙΔΩΝ**

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΑΡΙΑ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ
Θεολόγου - Δρ. Βυζαντινής Μουσικολογίας ΚΠΑ

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ ΨΑΛΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΗΜΕΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΣ



Βολος 2006

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΨΑΛΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Η εκκλησιαστική μουσική του Βυζαντίου και της μεταβυζαντινής περιόδου, έχοντας δικό της αυτοτελές και πλήρες σύστημα γραφής (ίκανό να καταγράφει οποιαδήποτε μελωδία) και αναπτύσσοντας επιστημονικό θεωρητικό υπόβαθρο, στηριγμένο στην αρχαία ελληνική μουσική θεωρία, ανέδειξε ένα τεράστιο έργο δασκάλων και καλλιτεχνών, με αναρίθμητο πλούτο συνθέσεων (σήμερα σώζονται περίπου επτά χιλιάδες χειρόγραφοι μουσικοί κώδικες με συνθέσεις επωνύμων μελωργών του είδους), αποτελεί δε ένα τέλειο μουσικό σύστημα. Είναι εκείνη, που, ως παλαιότερη, έπαιξε σπουδαιότερο ρόλο στη διαμόρφωση της μουσικής θεωρίας της ανατολής, της μουσικής των Αράβων, των Περσών, των Τούρκων και άλλων ανατολικών λαών.

Η εκκλησιαστική Ψαλτική Τέχνη επιβιώνει σήμερα στην ορθόδοξη λατρεία



και, όπου υπάρχουν ακόμη γνήσιοι φορείς της, διασώζεται και αναπλάθεται.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εκκλησιαστικής Ψαλτικής Τέχνης είναι:

α) Ο μονοφωνικός χαρακτήρας της.

β) Η χρήση τετραχόρδων και πενταχόρδων συστημάτων -σπάνια μόνο και κατ' εξαίρεση μεταχειρίζεται επτάφωνη κλίμακα- κατά την εξέλιξη της μουσικής κίνησης.

γ) Η σχολαστική χρήση των μουσικών μικροδιαστημάτων (μικροτέρων ήμιτονίου).

δ) Η χρήση πολυσύνθετων ρυθμικών μοτίβων (συνδυασμοί ρυθμικών ποδών), προς προβολή του προσωδιακού τουισμού των ποιητικών κεμένων, που μελοποιούνται.

ε) Η κατά μουσικές φράσεις ("θέσεις") -και όχι κατά νότες- μελοποίηση των ύμνων, γεγονός το οποίο συντέλεσε στην αδιάσπαστη διατήρηση του βυζαντινού μέλους ως τις μέρες μας.

Εργασίες

- 1) Να συγκεντρώσετε πληροφορίες για την ιστορία της εκκλησιαστικής Ψαλτικής Τέχνης.
- 2) Να συγκεντρώσετε εικόνες ή παραστάσεις σχετικές με την εκκλησιαστική Ψαλτική Τέχνη από βιβλία ή Εγκυκλοπαίδειες.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΓΕΝΙΚΑ

ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ἢ ΧΟΡΔΕΣ

Οἱ Μουσικοί Φθόγγοι (νότες) τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς Μουσικῆς προήλθαν ἀπὸ τὰ ἑπτὰ πρῶτα γράμματα τοῦ ἀλφάβητου μας, ὡς ἐξῆς:

Α/ΠΑ, Β/ΒΟΥ, Γ/ΓΑ, Δ/ΔΙ, Ε/ΚΕ, Ζ/ΖΩ, Η/ΝΗ

Οἱ παραπάνω Μουσικοί Φθόγγοι ὀνομάζονται καὶ Χορδές.

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΚΛΙΜΑΚΕΣ

Μουσική Κλίμακα εἶναι μία σκάλα 8 Φθόγγων. Γιὰ νὰ δημιουργήσουμε μία Κλίμακα, βάζουμε στὸ τέλος ξανά τὸν πρῶτο Φθόγγο, γιὰ νὰ συμπληρωθεῖ ὁ ἀριθμὸς "8", ὡς ἐξῆς:



Π-Β-Γ-Δ-Κ-Ζ-Ν-Π'

Ἀπὸ ὅλους τοὺς Φθόγγους τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς μποροῦμε νὰ σχηματί-

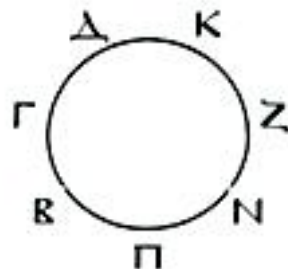
σουμε ἰσάριθμες Κλίμακες, οἱ ὁποῖες θὰ συμπληρώνονται στὴν κορυφή ἀπὸ τὸν Φθόγγο τῆς βάσεως. Π.χ.

ἀνάβαση: **Β-Γ-Δ-Κ-Ζ-Ν-Π-Β'** κατάβαση: **Β'-Π-Ν-Ζ-Κ-Δ-Γ-Β'**

Ἄσκηση

Σχηματίστε τὶς Κλίμακες τῶν Φθόγγων Γ, Δ, Κ, Ζ, Ν, σὲ ἀνιούσα καὶ κατιούσα φορά.

Γ
 Δ
 Κ
 Ζ
 Ν



ΟΙ ΗΧΟΙ

Οἱ τόσες Κλίμακες τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς μᾶς δίνουν τὴ δυνατότητα νὰ ψάλλουμε καὶ νὰ τραγουδάμε μὲ πολλοὺς τρόπους, οἱ ὁποῖοι διαφέρουν μεταξύ τους στὸ ἄκουσμα. Οἱ τρόποι αὐτοὶ ὀνομάζονται Ἦχοι καὶ εἶναι ὀκτώ <8>. Χορίζονται δὲ σὲ τέσσερες <4> Κύριους καὶ τέσσερες <4> Πλάγιους:

Κύριοι:	Πρῶτος	Πλάγιοι:	Πλάγιος τοῦ Πρώτου
	Δεύτερος		Πλάγιος τοῦ Δευτέρου
	Τρίτος		Βαρύς
	Τέταρτος		Πλάγιος τοῦ Τετάρτου

ΤΑ ΓΕΝΗ

Οἱ ὀκτώ <8> Ἦχοι τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς, ἀνάλογα μὲ τὶς Κλίμακες, πὺ χρησιμοποιοῦν, ταξινομοῦνται σὲ τρεῖς <3> οἰκογένειες, οἱ ὁποῖες ὀνομάζονται Γένη.

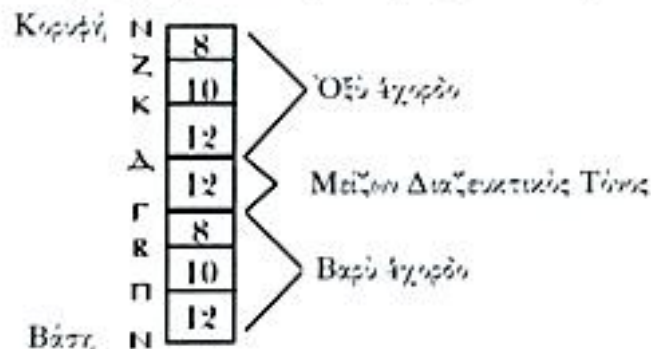
Γένη:	Ἦχοι:
i. Διατονικὸ Μαλακὸ	Α, Δ, πλ.Α, Βαρύς, πλ.Δ
Διατονικὸ Σκληρὸ	Γ, πλ.Α, Βαρύς, πλ.Δ
ii. Χρωματικὸ Μαλακὸ	Β, πλ.Β
Χρωματικὸ Σκληρὸ	Β, πλ.Β
iii. Ἐναρμόνιο	

Ἔνωσ δὲ ἔστι ποιὰ τετραχόρδου διαίρεσις καὶ διάθεσις." Γαλιαντίνου Φιλολογία "Ἀρμονική Εἰσαγωγή", κεφ. 5, ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Carolus Janus, "Musici scriptores Graeci", Lipsiae 1806, σελ. 331. Ἔνωσ δὲ ἔστι ποιὰ τεττάρην φθόγγων διαίρεσις." "Εἰσαγωγή Ἀρμονική", κεφ. 1, ἕκτ., σελ. 180.



ΦΥΣΙΚΗ ΔΙΑΤΟΝΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ

Η γνώση μας με τις Κλίμακες της Έλληνικής Μουσικής αρχίζει από τη Φυσική Διατονική Κλίμακα του Φθόγγου Νη, την οποία μπορούμε να παραστήσουμε ως εξής:



Η Φυσική Διατονική Κλίμακα του Νη αποτελείται από:

- 8 Φθόγγους ἢ Χορδές (N, Π, Β, Γ, Δ, Κ, Ζ, Ν').
- 7 Διαστήματα ἢ Φωνές (N-Π, Π-Β, Β-Γ, Γ-Δ, Δ-Κ, Κ-Ζ, Ζ-Ν').
- 2 Τετράχορδα, 30 Κομμάτων ἠ καθένα (N-Γ, Δ-Ν').
- 3 Μείζονες Τόνους, 12 Κομμάτων ἠ καθένας (N-Π, Γ-Δ, Δ-Κ).
- 2 Ἐλάχιστες Τόνους, 10 Κομμάτων ἠ καθένας (Π-Β, Κ-Ζ).
- 2 Ἐλάχιστοι Τόνους, 8 Κομμάτων ἠ καθένας (Β-Γ, Ζ-Ν').
- 72 Κόμματα, συνολικά.

Ἀσκήσεις

- 1) Νά μάθετε νά τραγουδάτε τή Φυσική Διατονική Κλίμακα τοῦ Φθόγγου Νη, ἀνεβαίνοντας καί κατεβαίνοντας.
- 2) Νά σχηματίσετε ἀπό δύο <2> Διαστήματα 2, 3, 4, 5, 6 καί 7 φωνῶν, σέ ἀνιούσα καί κατιούσα φορά. π.χ. 2 φωνῶν: Ἀνάβ.: N-B, Κατάβ.: B-N.
- 3) Νά ὑπολογίσετε τὸ σύνολο τῶν Κομμάτων στὰ παρακάτω Διαστήματα (σέ ἀνιούσα καί κατιούσα φορά): N-Π, Π-Γ, Β-Κ, Γ-Ν, Δ-Β, Κ-Δ, Ζ-Ν.
π.χ. Ἀνάβ.: N-Π = 12, Κατάβ.: N-Π = 8 + 10 + 12 + 12 + 8 + 10 = 60.

ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΟΡΩΝ καὶ ΕΝΝΟΙΩΝ

Κλίμακα: Ἐῖναι μία σειρά ἀπὸ ὀκτὼ <8> Φθόγγους ἀνόμοιους ὡς πρὸς τὴν οὐτότητα, οἱ ὅποιοι ἐκφωνοῦνται μὲ τὴν ἴδια πάντοτε διαδοχῇ κατὰ τὴν ἀνάβασι καὶ τὴν κατάβασι.

Φθόγγος ἢ Χορδῆ: Ὅ,τι ἄλλωὺς καλοῦμε "νότα".

Διάστημα: Ἐῖναι ἡ ἀπόστασι μεταξύ δύο Φθόγγων, γειτονικῶν ἢ μὴ. Π.χ. N-Π, N-B, Π-Δ κ.λπ.

Φωνή: Ὀνομάζεται τὸ Διάστημα, πού ὀρίζεται ἀπὸ δύο γειτονικούς Φθόγγους. Π.χ. N-Π, Δ-Κ, Ζ-Ν'.

Κόμμα: Ἐῖναι ἡ μονάδα μέτρησης τῶν Διαστημάτων.

Τόνος: Ὀνομάζεται τὸ Διάστημα μίᾶς Φωνῆς, πού ἔχει μέγεθος 8, 10 ἢ 12 Κομμάτων. Ἐῖναι τριῶν <3> εἰδῶν.

Μείζων Τόνος: Ὀνομάζεται ὁ Τόνος τῶν 12 Κομμάτων.

Ἐλάχιστος Τόνος: Ὀνομάζεται ὁ Τόνος τῶν 10 Κομμάτων.

Ἐλάχιστος Τόνος: Ὀνομάζεται ὁ Τόνος τῶν 8 Κομμάτων.

Διατονική Κλίμακα: Ἐῖναι ἡ Κλίμακα, ἡ ὁποία "ὀδεύει διὰ τόνων" (προχωρεῖ κατὰ τονιαία διαστήματα), ὥστε δὲ χρησιμοποιεῖ καθόλου Ἡμιτόνα.

Ἡμιτόνος: Ὀνομάζεται ὁ μισὸς Τόνος ($12/2 = 6$ Κόμματα).

Τετράχορδο (ἄχρδον): Ἐῖναι τὸ Διάστημα, πού ὀρίζεται ἀπὸ τέσσαρες <4> Φθόγγους (Χορδές) καὶ ἐμπεριέχει τρεῖς <3> Φωνές.

Πεντάχορδο (ἑχρδον): Ἐῖναι τὸ Διάστημα, πού ὀρίζεται ἀπὸ πέντε <5> Φθόγγους καὶ ἐμπεριέχει τέσσαρες <4> Φωνές.

Ὀκτάχορδο (δχρδον): Ἐῖναι τὸ Διάστημα, τὸ ὁποῖο ὀρίζεται ἀπὸ ὀκτὼ <8> Φθόγγους καὶ ἐμπεριέχει ἑπτὰ <7> Φωνές, ὀγλᾶδῃ, Ὀκτάχορδο ὀνομάζεται ἡ Κλίμακα.

Διαζευκτικός Τόνος: Ἐῖναι ὁ Μείζων Τόνος, ὁ ὁποῖος "διαζευγνύει" (χωρίζει) τὰ ἄχρδα μίᾶς Κλίμακας.

Προσλαμβάνόμενος Τόνος: Ἐῖναι ὁ Μείζων Τόνος, ὁ ὁποῖος "προσλαμβάνεται", γιὰ νά αὐξηθεῖ ἓνα ἄχρδο σὲ δχρδο.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΣΗΜΕΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΣΗΜΕΙΑ καὶ ΣΥΜΒΟΛΑ

Ἡ Ἑλληνικὴ Μουσικὴ καταγράφεται μὲ μιὰ σαφέστατη Σημειογραφία (Παρασημαντικὴ), ἡ ὁποία εἶναι παλαιότατη (οἱ ἀπαρχές της ἀνάγονται στὸν Θ' αἰῶνα), πέρασε ἀπὸ ποικίλα ἐξελικτικὰ στάδια καὶ ἔφτασε στὴν τελικὴ της μορφή στὰ 1814. Πρωτεργάτες αὐτῆς τῆς Νέας Μεθόδου Ἀναλυτικῆς Σημειογραφίας ὑπῆρξαν ὁ Χρύσανθος ἐκ Μαδύτων, ὁ Γρηγόριος Πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ ὁ Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ τῆς ΜΧΕ. Ἡ μουσικὴ αὐτὴ γραφὴ ἀνταποκρίνεται ἀπόλυτα στὸ χαρακτῆρα, τὸ ὄφος, τὸ ἦθος, ἀλλὰ καὶ τὸ θεωρητικὸ ὑπόβαθρο τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς, εἶναι δὲ σὲ θέση νὰ καταγράψει ἀκριβῶς ὅποιαδήποτε μελωδία.

Ἡ μουσικὴ μας Σημειογραφία ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ σειρά Συμβόλων καὶ Σημαδιῶν (Χαρακτῆρες), τὰ ὁποία συνοψίζονται στὶς ἐξῆς δώδεκα <12> κατηγορίες:

- α) Μαρτυρίες Ἦχων.
- β) Μαρτυρίες Φύσων.
- γ) Χαρακτῆρες ἢ Σημεῖα Ποσότητος (Φωνές).
- δ) Συμπλοκὲς Χαρακτῆρων Ποσότητος.
- ε) Χαρακτῆρες Ποιότητος ἢ Ὑφους (Χειρονομίες).
- ς) Χαρακτῆρες Χρόνου ἢ Χρονικοὶ Χαρακτῆρες.
- ζ) Παύσεις ἢ Σιωπές.
- η) Χρονικὲς Ἀγωγές.
- θ) Ρυθμικὰ Σύμβολα.
- ι) Σημεῖα Ἀλλοιώσεων.
- ια) Φύσες.
- ιβ) Χρόες.

α) ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΗΧΩΝ

Οἱ Μαρτυρίες Ἦχων εἶναι ὁμάδες ἀπὸ λέξεις, σύμβολα καὶ Χαρακτῆρες, οἱ ὁποῖες “μαρτυροῦν” σὲ ποιὸν ἀπὸ τοὺς ἡκτῶ <8> Ἦχους εἶναι μελοποιημένος ὁ ὕμνος ἢ τὸ τραγούδι, τὸ ὁποῖο πρόκειται νὰ ψάλλοιμε ἢ νὰ τραγουδήσουμε.

Οἱ Μαρτυρίες Ἦχων ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὴ λέξη “ἦχος”, ἀπὸ μιὰ ὁμάδα συμβόλων καὶ ἀπὸ τὸ Φύσων Βάσης τῆς Κλίμακας τοῦ Ἦχου. Κάθε Ἦχος ἔχει πολλὰς Μαρτυρίες, γιατί ἔχει καὶ πολλὰ παρακλάδια, ἐδῶ, ὅμως, θὰ παραθέσουμε μόνον τὶς ἀπλούστερες ἀπὸ αὐτές:

ἦχος	ἄ	Πα	Ἦχος Πρῶτος
ἦχος	ᾠ	Βου	Ἦχος Δεύτερος
ἦχος	ᾠ̣	Γα	Ἦχος Τρίτος
ἦχος	ἄ	Δι	Ἦχος Τέταρτος
ἦχος	ᾠ̣̣	Πα	Ἦχος Πλάγιος τοῦ Πρώτου
ἦχος	ᾠ̣̣̣	Πα	Ἦχος Πλάγιος τοῦ Δευτέρου
ἦχος	ᾠ̣̣̣̣	Ζω	Ἦχος Βαρύς
ἦχος	ᾠ̣̣̣̣̣	Νη	Ἦχος Πλάγιος τοῦ Τετάρτου

6) ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΦΘΟΓΓΩΝ

Οι Μαρτυρίες Φθόγγων είναι ομάδες από σύμβολα, που μας δείχνουν τους μουσικούς Φθόγγους της Κλίμακας. Αυτές αποτελούνται από το αρχικό γράμμα του Φθόγγου, τον οποίο μαρτυρούν και από ένα σύμβολο, το Μαρτυρικό. Τα Μαρτυρικά φανερώνουν το Γένος, που ανήκουν οι Μαρτυρίες (π.χ. Μαρτυρίες Μαλακού Διατονικού Γένους κ.τ.θ.). Ανάλογα με τη θέση τους στην Κλίμακα, οι Μαρτυρίες διακρίνονται σε:

Μαρτυρίες Υπάτης (χαμηλής Κλίμακας). Τα Μαρτυρικά πάνω από το γράμμα του Φθόγγου.

Μαρτυρίες Μέσης (κανονικής Κλίμακας). Τα Μαρτυρικά κάτω από το γράμμα του Φθόγγου.

Μαρτυρίες Νήτης (ύψηλης Κλίμακας). Τα Μαρτυρικά κάτω από το γράμμα του Φθόγγου. Τα γράμματα των Φθόγγων της Νήτης Κλίμακας φέρουν έναν τόνο, ενώ τα αντίστοιχα πάνω από αυτή φέρουν δύο τόνους.

A. ΔΙΑΤΟΝΙΚΕΣ

α. Μαλακού Διατονικού Γένους

Υπάτης	δ	α	λ	η	δ	α			
	υ	π	β	γ	Δ	κ			
Μέσης	κ	υ	π	β	γ	Δ	κ		
	η	δ	α	λ	η	δ	α	κ	
Νήτης	κ'	υ'	π'	β'	γ'	Δ'	κ'	κ''	υ''
	λ	η	α	λ	η	δ	α	κ	η

Άσκηση: Να σχηματίσετε ομάδες με τις Μαρτυρίες των Φθόγγων κατά Γένος. π.χ. η δ β α .

β. Σκληρού Διατονικού Γένους

Υπάτης	δ	α	η	γ	δ	α			
	υ	π	β	γ	Δ	κ			
Μέσης	κ	υ	π	β	γ	Δ	κ		
	η	δ	α	λ	η	δ	α	κ	
Νήτης	κ'	υ'	π'	β'	γ'	Δ'	κ'	κ''	υ''
	λ	η	α	λ	η	δ	α	κ	η

B. ΧΡΩΜΑΤΙΚΕΣ

α. Μαλακού Χρωματικού Γένους

Υπάτης	δ	α	λ	η	δ	α			
	υ	π	β	γ	Δ	κ			
Μέσης	κ	υ	π	β	γ	Δ	κ		
	η	δ	α	λ	η	δ	α	κ	
Νήτης	κ'	υ'	π'	β'	γ'	Δ'	κ'	κ''	υ''
	λ	η	α	λ	η	δ	α	κ	η

β. Σκληρού Χρωματικού Γένους

Υπάτης	δ	α	λ	η	δ	α			
	υ	π	β	γ	Δ	κ			
Μέσης	κ	υ	π	β	γ	Δ	κ		
	η	δ	α	λ	η	δ	α	κ	
Νήτης	κ'	υ'	π'	β'	γ'	Δ'	κ'	κ''	υ''
	λ	η	α	λ	η	δ	α	κ	η

Οι Μαρτυρίες των Φθόγγων, ανάλογα με τη θέση τους στο μουσικό κείμενο, χαρακτηρίζονται ως Αρχικές (στην αρχή του μουσικού κειμένου), Ενδιάμεσες Ατελείς και Ενδιάμεσες Εντελείς (στο μέσον του μουσικού κειμένου), Τελικές (στο τέλος του μουσικού κειμένου) και Εντελώς Τελικές, Οριστικώς Τελικές ή Τελικές προς Πύση (ακολουθεί εκφώνηση ιερέως).

γ) ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΠΟΣΟΤΗΤΟΣ [Φωνές]

Οί Χαρακτήρες (Σημεία ή Σημάδια) Ποσότητας (ή Φωνές) καθορίζουν την κίνηση της φωνής μας: αν, δηλαδή, θά ανέβουμε προς τα πάνω, αν θά κατέβουμε προς τα κάτω ή αν θά μείνουμε στο Φθόγγο, όπου ήδη είμαστε.

Έτσι, οί Χαρακτήρες Ποσότητας είναι τριών ειδών:

Α. ΙΣΟΤΗΤΟΣ

Ίσον (0 φωνές - Ούτε ανεβαίνουμε, ούτε κατεβαίνουμε, μένουμε στον ίδιο Φθόγγο)

Β. ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ

	Όλιγον	(+1 φωνή)	} Σώματα
	Όξεία	(+1 φωνή)	
	Πεταστή	(+1 φωνή)	} Ουδέτερο
	Κεντήματα	(+1 φωνή)	
	Κέντημα	(+2 φωνές υπερβατῶς)	} Πνεύματα
	Υψηλή	(+4 φωνές υπερβατῶς)	

Γ. ΚΑΤΑΒΑΣΕΩΣ

∩	Απόστροφος	(-1 φωνή)
∩	Έλαφρόν	(-2 φωνές υπερβατῶς)
∩	Υπορροή	(-1, -1 φωνή, -2 φωνές συνεχῶς)
∩	Χαμηλή	(-4 φωνές υπερβατῶς)

Όλοι οί Χαρακτήρες Ποσότητας ἔχουν διάρκεια ενός <1> χρόνου, ἐκτός τῆς Υπορροῆς πού ἔχει δύο <2> χρόνον.

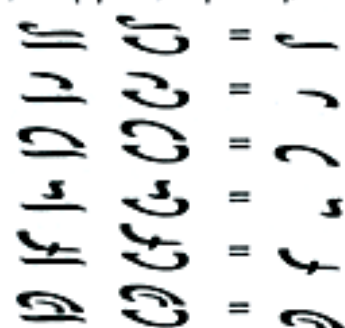
δ₁) ΣΥΜΠΛΟΚΕΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ ΠΟΣΟΤΗΤΟΣ

Ἐπειδὴ οί Χαρακτήρες Ποσότητας δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ καλύψουμε τίς ἀνάγκες ἀναβάσεως ἢ καταβάσεως τριῶν <3> καὶ πλέον Φωνῶν, γι' αὐτὸ ἐπινοήθησαν οί Συμπλοκῆς Χαρακτήρων Ποσότητας:

ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ	Φωνές	ΚΑΤΑΒΑΣΕΩΣ
∩	2	
∩	3	∩
∩	4	
∩	5	∩
∩	6	
∩	7	∩
∩	8	
∩	9	∩
∩	10	∩

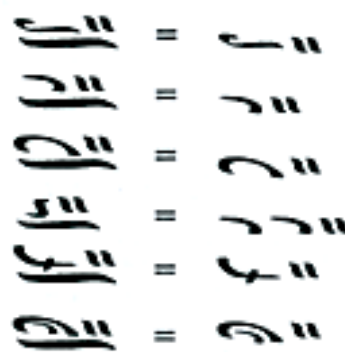
δ.) ΑΛΛΕΣ ΣΥΜΠΛΟΚΕΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ ΠΟΣΟΤΗΤΟΣ

Όταν τὸ ἴσον ἢ οἱ Χαρακτῆρες Καταβάσεως καὶ οἱ Συμπλοκῆς Καταβάσεως τεθοῦν ἐπάνω σὲ ἓνα Ὀλίγον ἢ μία Πεταστή, τότε τὸ Ὀλίγον καὶ ἡ Πεταστή χάνουν τὴν ποσοτική τους ἐνέργεια, δηλαδή, δὲν ὑπολογίζονται καὶ δὲ διαβάζονται:



καὶ ὅλες οἱ Συμπλοκῆς Καταβάσεως.

Όταν τὸ ἴσον ἢ οἱ Χαρακτῆρες Καταβάσεως καὶ οἱ Συμπλοκῆς Καταβάσεως τεθοῦν ἐπάνω σὲ ἓνα Ὀλίγον μαζί μὲ Κεντήματα, τότε τὸ Ὀλίγον χάνει τὴν ποσοτική του ἐνέργεια, δηλαδή, δὲν ὑπολογίζεται καὶ δὲ διαβάζεται:

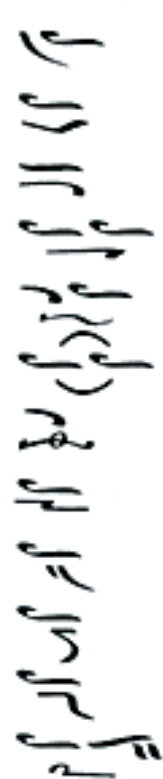


καὶ ὅλες οἱ Συμπλοκῆς Καταβάσεως.

ε.) ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ [ΧΕΙΡΟΝΟΜΙΕΣ]

Οἱ Χαρακτῆρες (Σημεῖα ἢ Σημάδια) Ποιότητος (ἢ Χειρονομίες) μπαίνουν πάνω, κάτω ἢ δίπλα ἀπὸ τοὺς Χαρακτῆρες Ποσότητος, γιὰ νὰ μᾶς προτείνουν, πὼς νὰ καλλωπίσουμε τὴν κάθε Φωνὴ μὲ πετάγματα, τινάγματα, λυγίσματα, τσακίσματα, γυρίσματα καὶ ἄλλα στοιχεῖα ἐκφράσεως καὶ ὕφους.

Οἱ Χαρακτῆρες Ποιότητος εἶναι:



Βαρεία

Ψηφιστόν

Ἀντικένομα

Ὀμαλόν

Παρακάλεσμα ἢ Σύνδεσμος ἢ Ἐτερον

Ἐφέν Ἄνω ἢ Κάτω

Ἐνδόφωνον

Παρακλητική

Πιάσμα

Τρομικόν

Στρεπτόν

Λύγισμα

Οἱ Χαρακτῆρες Ποιότητος δὲν ἔχουν φωνὴ καὶ διάρκεια.

ε) ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΧΡΟΝΟΥ

Οί Χαρακτήρες (Σημεία ή Σημάδια) Χρόνου ή Χρονικοί Χαρακτήρες είναι τριών ειδών:

Α. ΠΡΟΣΘΕΤΙΚΟΙ (ΑΡΓΕΙΕΣ)

Είναι οί Χαρακτήρες, πού προσθέτουν επιπλέον Χρονική Διάρκεια στους Χαρακτήρες Ποσότητας.

↘	Κλάσμα	(+ 1 χρόνος)
.	Άπλή	(+ 1 χρόνος)
..	Διπλή	(+ 2 χρόνοι)
...	Τριπλή	(+ 3 χρόνοι)
....	Τετραπλή	(+ 4 χρόνοι)
↙	Απόδεσμα	(Όση διάρκεια θέλουμε)
↖	Κορονίς	(Όση διάρκεια θέλουμε)

Β. ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΟΙ (ΣΥΝΑΓΜΑΤΑ)

Είναι οί Χαρακτήρες, πού διαιρούν τὸ χρόνο. Συνάζουν, δηλαδή, σὲ ἓνα <I> χρόνο δύο, τρεῖς ἢ τέσσαρες Χαρακτήρες Ποσότητας ἢ Συμπλοκές Χαρακτήρων.

↖	Γοργόν	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$	1 χρόνος
↗	Δίγοργον	$\frac{1}{3}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{3}$	1 χρόνος
↘	Τρίγοργον	$\frac{1}{4}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{4}$	1 χρόνος

Τὸ Γοργόν (↖) ἐνώνει σὲ ἓνα <I> χρόνο τὸ Χαρακτήρα, στὸν ὁποῖο τίθεται καὶ τὸν προηγούμενο.

Τὸ Δίγοργον (↗) ἐνώνει σὲ ἓνα <I> χρόνο τὸ Χαρακτήρα, στὸν ὁποῖο τίθεται, τὸν προηγούμενο καὶ τὸν ἐπόμενο.

Τὸ Τρίγοργον (↘) ἐνώνει σὲ ἓνα <I> χρόνο τὸ Χαρακτήρα, στὸν ὁποῖο τίθεται, τὸν προηγούμενο καὶ τοὺς δύο ἐπόμενους.

ΠΑΡΕΣΤΙΓΜΕΝΟΙ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

Τὰ Παρεστιγμένα Γοργὰ διαιροῦν τὸ χρόνο στὰ τρία, προσδίδοντας στὸν μὲν ἓνα Χαρακτήρα τὰ 2/3 τοῦ χρόνου καὶ στὸν ἄλλο τὸ 1/3 τοῦ χρόνου.

Γοργόν Παρεστιγμένον Ἀριστερά $\frac{2}{3}$ $\frac{1}{3}$

Γοργόν Παρεστιγμένον Δεξιά $\frac{1}{3}$ $\frac{2}{3}$

Τὰ Παρεστιγμένα Δίγοργα διαιροῦν τὸ χρόνο στὰ τέσσαρα, προσδίδοντας στὸν μὲν ἓνα Χαρακτήρα τὰ 2/4 τοῦ χρόνου καὶ στοὺς ἄλλους δύο ἀπὸ 1/4 τοῦ χρόνου.

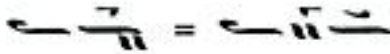
Δίγοργον Παρεστιγμένον Ἀριστερά $\frac{2}{4}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{4}$

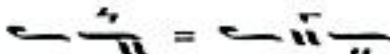
Δίγοργον Παρεστιγμένον στὸ Μέσον $\frac{1}{4}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{1}{4}$

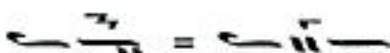
Δίγοργον Παρεστιγμένον Δεξιά $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{2}{4}$

Γ. ΜΙΚΤΟΙ

Είναι οι Χαρακτήρες, που διαιρούν την χροιά και ταυτόχρονα προσθέτουν διάρκεια, ως εξής:

↗ Ἄργον 

↖ Ἡμιόλιον ἢ Ἡμιδιάργον 


↗ Διάργον 


ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Ορισμένοι Χαρακτήρες Ποσότητας συνδυάζονται με ειδικό τρόπο με τους Χαρακτήρες Χρόνου. Προσοχή στις γραφές:

$$\underline{\underline{\text{—}}} = \text{—} \underline{\underline{\text{—}}} \quad \text{καὶ} \quad \underline{\underline{\text{—}}} = \underline{\underline{\text{—}}}$$

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ με τοὺς ἄλλους Διαιρετικούς Χρονικούς Χαρακτήρες (↗, ↖).

Ἐπίσης, προσοχή στη γραφή: 

Καὶ στὸ Συνεχές Ἐλαφρόνι: 





Ὅστε: 

Ὅμοιως: 
Κυ ρι ε Κυ ρι Κυ υ


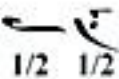

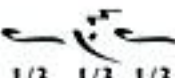

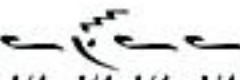
Ζ) ΠΑΥΣΕΙΣ ἢ ΣΙΩΠΕΣ

Οἱ Παύσεις ἢ Σιωπές μᾶς ὑποδεικνύουν νὰ μετρήσουμε ἓναν ἢ περισσότερους χρόνους χωρὶς φωνή, δηλαδή, χωρὶς μελωδία. Οἱ Παύσεις εἶναι:

Α. ΠΑΥΣΕΙΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

-  Παύση 1 χρόνου
-  Παύση 2 χρόνων
-  Παύση 3 χρόνων
-  Παύση 4 χρόνων

Β. ΠΑΥΣΕΙΣ ΚΛΑΣΜΑΤΙΚΕΣ









-  Παύση 1/2 χρόνου  1/2 1/2
-  Παύση 1/3 τοῦ χρόνου  1/3 1/3 1/3
-  Παύση 1/4 τοῦ χρόνου  1/4 1/4 1/4 1/4

Γ. ΣΗΜΕΙΑ ΑΝΑΠΝΟΗΣ

- † Σταυρός
- ' Κόμμα

η) ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΓΩΓΕΣ

Οι Χρονικές Ἀγωγές είναι σύμβολα, πού δείχνουν τήν ταχύτητα, στην οποία θά ψάλλουμε ἢ θά τραγουδήσουμε ἕνα μουσικό μέλος. Ἀποτελοῦνται ἀπό τὸ γράμμα "χ" (= Χρόνος) καί ἕνα Διαφορετικό ἢ Μικτό Χαρακτῆρα Χρόνου. Αὐτές είναι:

	Χρονική Ἀγωγή Βραδυτάτη
	Χρονική Ἀγωγή Πολύ Βραδεία
	Χρονική Ἀγωγή Βραδεία
	Χρονική Ἀγωγή Ἀργοσύνομη
	Χρονική Ἀγωγή Μετρία
	Χρονική Ἀγωγή Ταχεία
	Χρονική Ἀγωγή Πολύ Ταχεία
	Χρονική Ἀγωγή Ταχυτάτη (Χύμα)

θ) ΡΥΘΜΙΚΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

Πρόκειται γιά σύμβολα, μέ τὰ ὁποῖα σημειώνονται οἱ ποιητικοί Ρυθμικοί Πόδες τῶν μουσικῶν μελῶν. Αὐτά είναι:

	Διαστολή Διπλή (Θέσεως)
⌈	Διαστολή Ἀπλή μετά Συζεύξεως ἄνω
⌋	Διαστολή Ἀπλή μετά Συζεύξεως κάτω

ι) ΣΗΜΕΙΑ ΑΛΛΟΙΩΣΕΩΝ

Σημεῖα Ἀλλοιώσεων είναι τὰ σύμβολα, πού δείχνουν τίς ἀλλοιώσεις (Υφέσεις καί Διέσεις), πού ὑφίστανται οἱ φθόγγοι σέ ἕνα μουσικό κείμενο. Αὐτά είναι:

ΥΦΕΣΕΙΣ ΚΟΜΜΑΤΑ ΔΙΕΣΕΙΣ

Ἀπλή		2	
Μονόγραμμη		4	
Δίγραμμη		6	
Τρίγραμμη		8	

ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΑΛΛΟΙΩΣΕΩΣ

Τὰ Σημεῖα Διαρκούς Ἀλλοιώσεως είναι δύο:

i. Ἡ Διαρκής Ὑφέσις (♪) τίθεται ἐπὶ τοῦ φθόγγου Κε, τὸν ὁποῖον δὲν ἀλλοιώνει. Ἐπιζητεῖ τὸν πρῶτο ἀνιόντα φθόγγο (Ζω') διαρκῶς ἐν ὑφέσει, ἕως ὅτου λυθεῖ μέ κάποια φθορά. Δηλαδή, τὸ διάστημα Κε-Ζω' γίνεται ἡμιτόνιο (6 κόμματα).

ii. Ἡ Διαρκής Δίεσις (♮) τίθεται ἐπὶ τοῦ φθόγγου Γα, τὸν ὁποῖον δὲν ἀλλοιώνει. Ἐπιζητεῖ τὸν πρῶτο κατιόντα φθόγγο (Βου) διαρκῶς ἐν διέσει, ἕως ὅτου λυθεῖ μέ κάποια φθορά. Δηλαδή, τὸ διάστημα Βου-Γα γίνεται ἡμιτόνιο (6 κόμματα).

Τὰ Σημεῖα Διαρκούς Ἀλλοιώσεως λύνονται μέ Φθόγες.

ια) ΦΘΟΡΕΣ

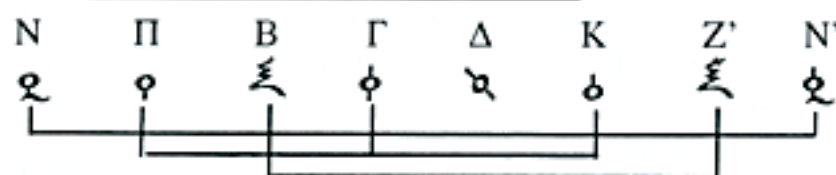
Οι Φθορές είναι σημάδια, που “φθείρουν το Μέλος”. Δηλώνουν την πρόθεση του μελουργού να εισάγει μία Μεταβολή μέσα στο Μέλος. Υποδεικνύουν τον τρόπο και το σημείο μετάβασης:

- από το αρχικό Γένος μιας μελοποιήσεως σε κάποιο άλλο (Μεταβολή κατά Γένος),
- από την αρχική Κλίμακα σε κάποια άλλη,
- από ένα Τόνο σε άλλο (Μεταβολή κατά Τόνο, Παραχορδή),
- από ένα Σύστημα (4χορδο ή 5χορδο) σε άλλο (Μεταβολή κατά Σύστημα, Μετάθεση Συστήματος).

Οι Φθορές είναι διαφορετικές για κάθε Γένος και Φθόγγο της Κλίμακος. Το σημείο όπου μπαίνει μία Φθορά λέγεται “Δέσις” και ο χαρακτήρας επί του οποίου τίθεται, παίρνει (στην Παραλλαγή) το όνομα της Φθοράς. Στο εξής, ψάλλονται τα διαστήματα του Γένους, που αυτή υποδεικνύει, έως ότου κάποια άλλη Φθορά λύσει τη Μεταβολή. Το σημείο αυτό λέγεται “Λύσις”.

Α. ΔΙΑΤΟΝΙΚΕΣ

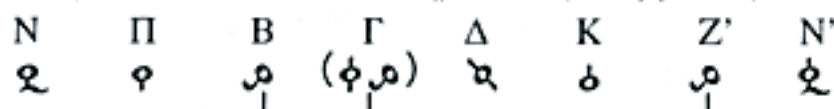
α. Μαλακού Διατονικού Γένους



β. Σκληρού Διατονικού Γένους

Οι Φθορές του ΣΔΓ είναι όμοιες με εκείνες του ΜΔΓ σε

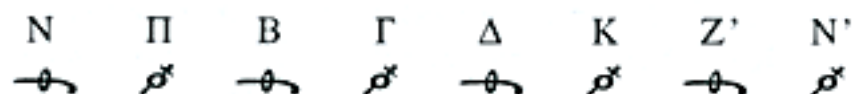
όλους τους Φθόγγους εκτός των Βου, Γα και Ζω, οι οποίοι χρησιμοποιούν την κοινή σε όλους Φθορά (Ϟ), που πολλές φορές χαρακτηρίζεται με την περσική ονομασία Ατζέμ. Όταν ή εν λόγω Φθορά τεθεί στους Φθόγγους Βου ή Ζω, ψάλλονται με ύφεση, κάνοντας τα διαστήματα Πα-Βου, Κε-Ζω ήμιτόνια (6 κομμάτων). Όταν ή Φθορά τεθεί στον Φθόγγο Γα, ψάλλεται ο Βου με δίεση, κάνοντας το Βου-Γα ήμιτόνιο (6 κομμάτων).



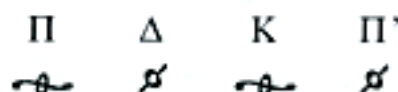
Β. ΧΡΩΜΑΤΙΚΕΣ

α. Μαλακού Χρωματικού Γένους

Οι Φθορές του ΜΧΓ είναι δύο, μία για τους Φθόγγους Νη, Βου, Δι, Ζω', Πα', και μία για τους Φθόγγους Πα, Γα, Κε, Νη' (κατά Διφώνιαν, όχι όμως με όμοια Τρίχορδα).



β. Σκληρού Χρωματικού Γένους



Οι Φθορές του ΣΧΓ είναι δύο, μία για τους Φθόγγους των Βάσεων των 4χορδων (Πα, Κε) και μία για τους Φθόγγους των Κορυφών των 4χορδων (Δι, Πα').

16) ΧΡΟΕΣ

Χρόες στην Αρχαία Ελληνική Μουσική ονομάζονται οι ειδικές διαφρέσεις του ὄρχου, οι οποίες συναπαρτίζουν ένα Γένος (π.χ. τὸ Διατονικὸν Γένος ἔχει δύο Χρόες, τὸ Μαλακὸν καὶ τὸ Σκληρὸν Διάτονον).

Στὴν Ψαλτικὴ Τέχνη καὶ γενικώτερα στὴ θεωρία τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς Μουσικῆς (Παραδοσιακῆς καὶ Ἐκκλησιαστικῆς) Χρόες καλοῦνται ὀρισμένες ειδικές διαφρέσεις τοῦ ὄρχου, διάφορες ἀπὸ ἐκείνες τῶν γνωστῶν Γενῶν, μὲ ξεχωριστὸ καὶ ἰδιαίτερο, δηλαδὴ, ἄκουσμα. Ὅμως, κατ' ἐπέκτασιν, Χρόες ὀνομάζονται καὶ ὀρισμένα ἐιδικὰ σημάδια, πού χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ ὑποδηλώσουν τὸν χρωματισμὸ κάποιων μελικῶν φράσεων ("θέσεων") μὲ τὸ μέλος τῶν ἐιδικῶν αὐτῶν ὄρχων. Οἱ Μεταβολές αὐτὲς χρησιμοποιοῦνται προκειμένου νὰ τονισθοῦν λέξεις ἢ φράσεις τοῦ ποιητικοῦ κειμένου τῶν ὕμνων, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται στὸν θάνατο, τὴν ἀμαρτία, τὸν διάβολο κ.τ.θ.

Κάθε Χρόα, λοιπὸν, εἰσάγει τὸ δικὸ της ὄρχο καὶ λύνεται μὲ ὁποιαδήποτε Φθορά. Ὄταν τὸ Μέλος ἐπεκταθεῖ ἐκτὸς τοῦ Συστήματος (τοῦ ὄρχου) μίας Χρόας, χωρὶς ἢ τελευταία νὰ ἔχει λυθεῖ, τότε κινεῖται διατονικῶς, ἀσχέτως τοῦ ἤχου τῆς Μελοποιήσεως.

Οἱ Χρόες εἶναι τρεῖς: ὁ Ζυγός, τὸ Κλιτὸν καὶ ἡ Σπάθη.

Α. ΖΥΓΟΣ

Ὁ Ζυγός (♯), πού χαρακτηρίζεται καὶ ἀπὸ τὸν ἀραβο-περσικὸ μουσικὸ ὄρο Μουστα(γ)άρ, τίθεται ἐπὶ τοῦ Φθόγγου Δι καὶ εἰσάγει ἓνα ὄρχο, τὸ ὁποῖο ἔχει

- τὸν Γα ὀξυμένον κατὰ Δίεσιν Ἐλάσσονος Τόνου (8 κομμάτων), ὅποτε τὸ διάστημα Γα-Δι γίνεται $12-8=4$ κόμματα,

- τὸν Βου στὴ φυσικὴ διατονικὴ του θέσιν, ὅποτε τὸ διάστημα Βου-Γα γίνεται $8+8=16$ κόμματα,

- τὸν Πα ὀξυμένον κατὰ Δίεσιν Ἡμιτονίου (6 κομμάτων), ὅποτε τὸ διάστημα Πα-Βου γίνεται $10-6=4$ κόμματα,

- καὶ τὸν Νη ἐπίσης στὴ φυσικὴ διατονικὴ του θέσιν.

Δ	12	4	Δ
Γ	8	16	Γ
Β	10	4	Β
Π	12	18	Π
Ν			Ν

Β. ΚΛΙΤΟΝ

Τὸ Κλιτὸν (♭), πού χαρακτηρίζεται καὶ ἀπὸ τὸν ἀραβο-περσικὸ μουσικὸ ὄρο Νισαμπουρέκ(ι), τίθεται ἐπὶ τοῦ Φθόγγου Δι καὶ εἰσάγει ἓνα ὄρχο, τὸ ὁποῖο ἔχει

- τὸν Γα ὀξυμένον κατὰ "ἀσύνθετον" διάστημα Ἡμιτονίου καὶ Τεταρτημορίου Μείζονος Τόνου (ἓνα ἐνιαῖο διάστημα $6+3=9$ κομμάτων), ὅποτε τὸ διάστημα Γα-Δι γίνεται $12-9=3$ κόμματα,

- τὸν Βου ὀξυμένον κατὰ Δίεσιν Ὑπερμείζονος Τόνου (14 κομμάτων), ὅποτε καὶ τὸ διάστημα Βου-Γα γίνεται 3 κόμματα,

- τὸν Πα στὴ φυσικὴ διατονικὴ του θέσιν, ὅποτε τὸ διάστημα Πα-Βου γίνεται

Δ	12	3	Δ
Γ	8	3	Γ
Β	10	24	Β
Π	12		Π
Ν	12	12	Ν

(10+14=24 κόμματα) “ασύνθετον” Δίτονον (ένα έναίο διάστημα 24 κομμάτων),

- και τόν Νη επίσης στη φυσική διατονική του θέση.

Γ. ΣΠΑΘΗ

Η Σπάθη (♭) χρησιμοποιείται σε δύο διαφορετικές περιπτώσεις:

i. Όταν τίθεται επί του Φθόγγου Κε, χαρακτηρίζεται και από τόν άραβοπερσικό μουσικό όρο Χησάρ, επηρεάζει το δίχορδο Γα-Νη', ως εξής:

- Διατηρεί τόν Κε στη φυσική διατονική του θέση, ό οποίος εκλαμβάνεται ως δεσπόζων Φθόγγος.

- Θέλει τόν πρώτον ανιόντα Φθόγγο (τόν Ζω) χαμηλωμένον κατά Δίγραμμο Ύφεση (6 κομμάτων), όποτε το διάστημα Κε-Ζω' απομένει Τριτημόριον Τόνου (4 κομμάτων) και το διάστημα Ζω'-Νη' γίνεται 8+6=14 κόμματα.

- Θέλει τόν πρώτον κατιόντα Φθόγγο (τόν Δι) όξιμένον κατά Τρίγραμμο Δίεση (8 κομμάτων), όποτε το διάστημα Δι-Κε απομένει Τριτημόριον Τόνου (4 κομμάτων) και το διάστημα Γα-Δι γίνεται 12+8=20 κόμματα.

Ν'	8	14	Ν'
Ζ'	10		Ζ'
Κ		4	Κ
		4	
Δ	12		Δ
		20	
Γ	12		Γ

ii. Όταν ή Σπάθη τίθεται στον Φθόγγο Γα, παράγει τόν Πρώτο Δίφωνο ήχο, τόν από τούς Βυζαντινούς λεγόμενον “Νάο” ήχο και χαρακτηρίζεται από τόν άραβοπερσικό μουσικό όρο Σαμπά(γ). Τότε διαμορφώνεται μία Κλίμακα με την εξής δομή:

- Διατηρεί το 4χορδο Νη-Γα διατονικό, μεταχειρίζεται όμως το 3χορδο Πα-Γα, το όποιου ή βάση (ό Πα) είναι και βάση όλόκληρης της Κλίμακας.

- Θέτει επί της κορυφής του 3χορδου Πα-Γα ένα Μαλακό Χρωματικό 5χορδο Γα-Νη', το όποιο όδεύει κατά Ελάχιστο Τόνο Γα-Δι (10 κομμάτων), Ύπερμείζονα Τόνο Δι-Κε (14 κομμάτων), Ελάχιστο Τόνο Κε-Ζω' και Μείζονα Προσλαμβανόμενον Τόνο Ζω'-Νη' (12 κομμάτων).

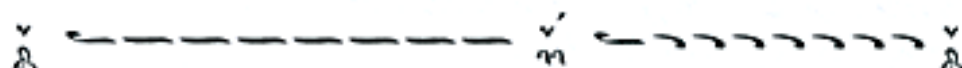
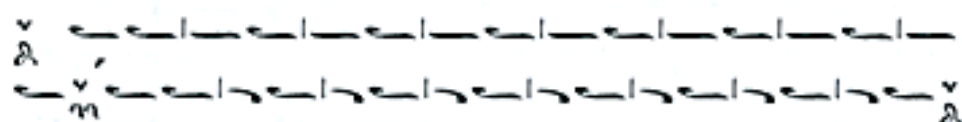
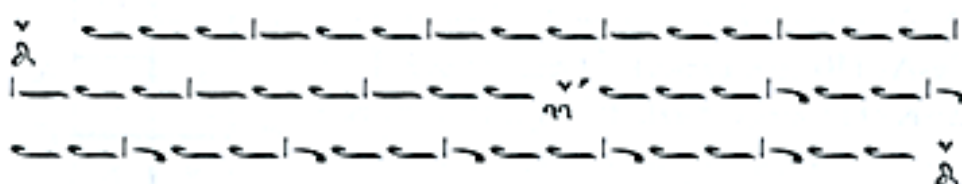
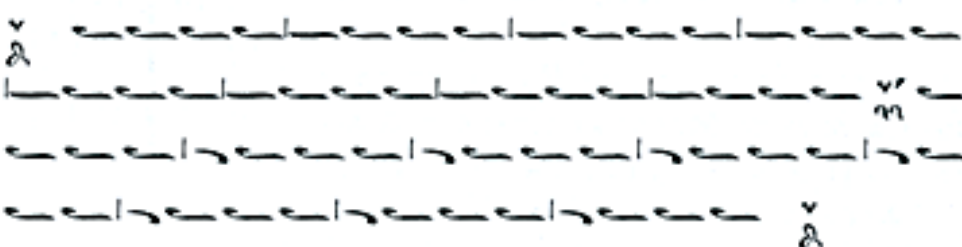
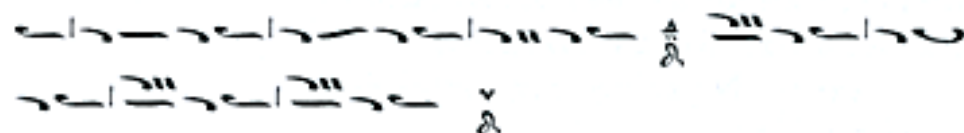
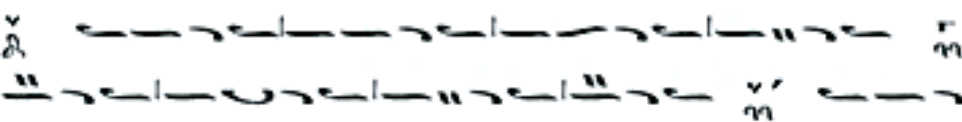
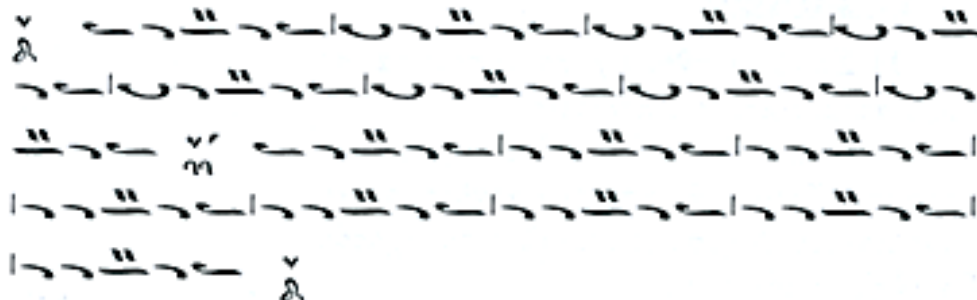
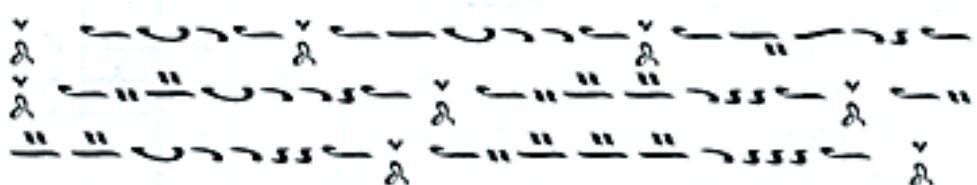
Πάντως, στην πράξη τα δύο πυκνά διαστήματα Βου-Γα και Γα-Δι, μικραίνουν ακόμη περισσότερο, καθώς ό Βου έλκεται από τόν Γα, όταν το Μέλος κινείται στη Δίφωνια του Πρώτου ήχου (στον Φθόγγο Γα).

Στην περίπτωση του “Νάου” ήχου, πολλές φορές, αντί του γνωστού σημαδιού της Σπάθης, χρησιμοποιείται το παλαιό σημάδι του Άπλου Θέματος (♭), που υποδηλώνει τη συγκεκριμένη σειρά διαστημάτων.

Ν'	8	12	Ν'
Ζ'	10	8	Ζ'
Κ	12	14	Κ
Δ	12	8	Δ
Γ	8	8	Γ
Β	10	10	Β
Π	12	12	Π
Ν			Ν

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΗΜΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

ήχος π̣ δ Νη

ΑΣΚΗΣΗ 1η**ΑΣΚΗΣΗ 2η****ΑΣΚΗΣΗ 3η****ΑΣΚΗΣΗ 4η****ΑΣΚΗΣΗ 5η****ΑΣΚΗΣΗ 6η****ΑΣΚΗΣΗ 7η****ΑΣΚΗΣΗ 8η****ΑΣΚΗΣΗ 9η****ΑΣΚΗΣΗ 10η**

Handwritten musical notation on a staff with various rhythmic values and accidentals.

ΔΣΚΗΧΗ 22Η

Handwritten musical notation for exercise 22, featuring a sequence of notes with stems and beams.

ΔΣΚΗΧΗ 23Η

Handwritten musical notation for exercise 23, showing a progression of notes with stems and beams.

ΔΣΚΗΧΗ 24Η

Handwritten musical notation for exercise 24, including notes with stems and beams.

ΔΣΚΗΧΗ 25Η

Handwritten musical notation for exercise 25, consisting of notes with stems and beams.

Handwritten musical notation on a staff with various rhythmic values and accidentals.

ΔΣΚΗΧΗ 26Η

Handwritten musical notation for exercise 26, featuring a sequence of notes with stems and beams.

ΔΣΚΗΧΗ 27Η

Handwritten musical notation for exercise 27, showing a progression of notes with stems and beams.

ΔΣΚΗΧΗ 28Η

Handwritten musical notation for exercise 28, including notes with stems and beams.

ΔΣΚΗΧΗ 29Η

Handwritten musical notation for exercise 29, consisting of notes with stems and beams.

ΔΣΚΗΧΗ 30Η

Handwritten musical notation for exercise 30, featuring a sequence of notes with stems and beams.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ

ἦχος Ἀδ Νη

Κυριε ελεησον

Κυριε ελεησον

Κυριε ελεησον

Κυριε ελεησον

Κυριε ελεησον

Πατερ ερα Υιον και Ααγιον Πνευμα Τριαδα ομο

ου ουσιον και αχωριστον

ελεον ειρηνης υσιαναι νεεσεως

και μετα του πνευμα του εσσυ

εχομεν προστον Κυυριον Αξιον και οδ και ον

Ααμην Ααμην

Παρασχου Κυριε

Παρασχου Κυριε

Παρασχου Κυριε

Παρασχου Κυυριε

Παρασχου ου Κυριε

Ααγιος Ααγιος Ααγιος Κυριος

βαυβ πληρης οουρανας και γγ

της δοξης σου ωσαν να εν τοις υψις

σοις ευλογη μεως οερχο ο μεως

εν ονοματι Κυριε ου ωσαν

να εν τοις υψις σοις

Ααααμην

Ααααααμην

ευμουμεν Σε ευλογουμεν

Συ ευχαριστουμεν Κυριε και δε ο με

θααα σου ο Θεος ος γγ γγ γγ

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΠΕΡΙ ΗΧΩΝ

ΠΕΡΙ ΗΧΩΝ

Στο Τρίτο Μέρος της παρούσης θεωρητικής σύνθεσης θα γίνει σύντομη αναφορά στους όκτώ Ήχους της Εκκλησιαστικής Μουσικής, όπως αυτοί εφαρμόζονται στο Νέον Στιχουργικό Γένος του Συντόμου και Άργου Αναστασιαταρίου.

Η έννοια του Ήχου στην Ελληνική Μουσική είναι σύνθετη και πολύπλοκη. Δεν υποδηλώνει απλώς μία Κλίμακα, αλλά συμπεριλαμβάνει ένα σύνολο χαρακτηριστικών, τα λεγόμενα **Συστατικά του Ήχου**. Αυτά είναι:

ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΤΩΝ ΗΧΩΝ

α) Κλάδος

Η ειδική διάκριση των Ήχων σε Μέσους, Παράμεσους, Παραπλάγιους, Δίφωνους, Τρίφωνους, Τετράφωνους, Πεντάφωνους, Έπτάφωνους (ανάλογα με την Βάση της Κλίμακας του Ήχου), Διφωνούντες, Τριφωνούντες, Τετραφωνούντες, Πενταφωνούντες, Έπταφωνούντες (ανάλογα με την περιοχή, όπου κινείται το Μέλος του Ήχου).

β) Γένος

Η οικογένεια στην οποία ανήκει ή Κλίμακα του Ήχου (Μαλακό Διατονικό, Σκληρό Διατονικό, Μαλακό Χρωματικό, Σκληρό Χρωματικό, Έναρμόνιο).

γ) Σύστημα - Κλίμακα

Το Σύστημα (σειρά Διαστημάτων) το οποίο μεταχειρίζεται ο Ήχος (Οκτάχορδο, Πεντάχορδο, Τετράχορδο).

δ) Βάση

Ο θεμελιώδης Φθόγγος του Συστήματος του Ήχου.

ε) Απήχημα

Η ειδική μελωδική φράση εισαγωγής στην ιδέα -το άκουσμα- του Ήχου.

ς) Δεσπόζοντες Φθόγγοι

Οί Φθόγγοι που κυριαρχούν περισσότερο κατά την ανάπτυξη του Μέλους, συνήθως, ή Βάση και ή Κορυφή των Συστημάτων, που μεταχειρίζεται ο Ήχος.

ζ) Χαρακτηριστικοί Φθόγγοι

Οί Φθόγγοι που προσδίδουν και καθορίζουν το ιδιαίτερο άκουσμα μιας Κλίμακας.

η) Κίνηση Μελωδίας

Η μελωδική πλοκή, ή ανάπτυξη του Μέλους μέσω των Μελικών "Θέσεων" μιας μελοποιήσεως.

θ) Καταλήξεις

Οί παροδικές ή όριστικές καταπαύσεις του Μέλους -κατά

τήν ανάπτυξή του- σε συγκεκριμένους και προκαθορισμένους για κάθε Ήχο Φθόγγους. Οί Κατάληξεις δηλώνονται, συνήθως, με Μαρτυρίες τῶν Φθόγγων και είναι i) Ἐνδιάμεσες και ii) Τελικές.

i) Οί Ἐνδιάμεσες διακρίνονται σε Ἀτελείς ἢ Ἐντελείς και ὑπαγορεύονται ἀπὸ τὸ νόημα τοῦ ποιητικοῦ κειμένου.

Οί Ἀτελείς πραγματοποιοῦνται στὰ ἡμιστίχια τῶν Ψαλμῶν και τῶν ὕμνων, ὅπου τὸ κείμενο ἔχει κόμμα και δὲν ὀλοκληρώνεται τὸ νόημα.

Οί Ἐντελείς ἀπαντοῦν στὰ σημεία, ὅπου τὸ ποιητικὸ κείμενο ἔχει τελεία ἢ ἄνω τελεία.

ii) Οί Τελικές, πάλι, διακρίνονται σε Ἀντιφωνικῶς Τελικές και Ὀριστικῶς Τελικές ἢ Ἐντελῶς Τελικές ἢ Τελικῆς πρὸς Παύσιν.

Με Ἀντιφωνικῶς Τελικῆς Κατάληξη ὀλοκληρώνεται ἓνα Τροπάριο, ὅταν πρόκειται νὰ ἐπακολουθήσει ἄλλο ὅμοιο.

Με Ὀριστικῶς Τελικῆς Κατάληξη ὀλοκληρώνεται, ὅταν ἀκολουθεῖ Ἐκφώνησις ἀπὸ τὸν ἱερὸ κληρῶ.

ι) Ἐλξεις

Τὸ φυσικὸ φαινόμενο ποὺ παρατηρεῖται στὰ Τετράχορδα τῶν Ἦχων, κατὰ τὸ ὅποιο οἱ ἐνδιάμεσοι ἀσταθεῖς (Φερόμενοι) Φθόγγοι ἔλκονται ἀπὸ τοὺς ἀκραίους σταθεροὺς (Ἐστῶτες) Φθόγγους.

ια) Μεταβολές

Ἡ διὰ τῶν Φθορῶν και Χροῶν μετάβασις τοῦ Μέλους:

- ἀπὸ ἓνα Γένος σὲ ἄλλο (Μεταβολὴ κατὰ Γένος),
- ἀπὸ ἓνα Σύστημα σὲ ἄλλο (Μεταβολὴ κατὰ Σύστημα ἢ Μετάθεσις Συστήματος),
- ἀπὸ ἓνα Ἦχο σὲ ἄλλο (Μεταβολὴ κατ' Ἦχον δὲν ἀπαιτεῖται ἡ χρῆσις Φθορᾶς),
- και ἀπὸ ἓνα Τόνο (Χορδῆ) σὲ ἄλλο (Μεταβολὴ κατὰ Τόνον ἢ Παραχορδῆ).

ιβ) Ἦθος

Τὸ αἶσθημα ποὺ δημιουργεῖ ὁ κάθε Ἦχος στὸν ἀκροατῆ του και ἡ κατάστασις στὴν ὁποία τὸν εἰσάγει.

ιγ) Ἰσοκράτημα

Οἱ Φθόγγοι στοὺς ὁποίους ἐπιτρέπεται νὰ πραγματοποιηθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἰσοκράτες (Βαστακτές) ἡ ὑπήχησις τοῦ ἴσου.

Τὸ Ἰσοκράτημα γίνεται πάντοτε στὴ Βάσις τοῦ Συστήματος (Τετραχόρδου - Πενταχόρδου) τοῦ Ἦχου. Μόνον ἐὰν τὸ Μέλος κινήθῃ κατὰ τρόπον ὥστε νὰ γίνῃ ἀλλαγὴ ἢ Μετάθεσις τοῦ Συστήματος θὰ πρέπει νὰ προσαρμοσθεῖ ἀναλόγως και ὁ Φθόγγος τοῦ Ἰσοκράτηματος.

ιδ) Δρόμος - Μακάμ

Ἡ κατὰ προσέγγισις ἀντιστοιχία τῶν Βυζαντινῶν Ἦχων με τοὺς Δρόμους τῆς Λαϊκῆς Παραδοσιακῆς Μουσικῆς και τὰ Μακάμ τῆς Ἀραβοπερσικῆς Μουσικῆς.



ΗΧΟΣ Α' (Σύντομον Ἀναστασιματάριον)

Κλάδος : Πρώτος Τριφωνῶν.

Γένος : Μαλακὸ Διατονικόν.

Σύστημα : Τετράχηρδον-Πεντάχηρδον (Π-10-B-8-Γ-12-Δ-12-K).

Βάση : Πα.

Ἀπήχημα : $\pi \quad \text{---} \quad \text{---} \quad \text{---} \quad \pi$
 $\text{ϲ} \quad \text{Αα} \quad \text{α} \quad \text{λες} \quad \text{ϲ}$

Δεσπόζοντες Φθόγ. : Πα, Δι, Κε (δευτερευόντως).

Χαρακτηριστ. Φθόγ. : Βου.

Κίνηση Μελωδίας : Τὸ Μέλος ἀναπτύσσεται ἐντός τοῦ βασικοῦ Πενταχέρδου. Ὄταν ἀνέρχεται πάνω ἀπὸ αὐτό, χρησιμοποιοῦν ἓνα ἀνέμωον Μαλακὸ Διατονικὸ Τετράχηρδον Δ-12-K-10-Z-8-N', συνημμένον στὸν Δι. Ὄταν κατέρχεται κάτω ἀπὸ τὸν Πα, μεταχειρίζεται τὸ Μαλακὸ Διατονικὸ Τρίχηρδον Π-12-N-8-Z.

Καταλήξει | Ἀτελεῖς : Δι.

Ενδιάμεσοι | Ἐντελεῖς : Πα, κάτω Ζω (σπάνια).

Καταλ. | Ἀντιφωνικῶς : Πα.

Τελικῶς | Ὀριστικῶς : Πα.

Ἐλξεις : Ὁ Βου σὲ κατάβαση, ἔλκεται ελαφρὰ ἀπὸ τὸν Πα. Ὁ ἄνω Ζω ἔλκεται ἀπὸ τὸν Δι σὲ ἀνάβαση, ὅταν τὸ Μέλος δὲν ἀνέρχεται πάνω ἀπὸ αὐτὸν καὶ σὲ κατάβαση, ὅταν τὸ Μέλος κατέρχεται ἀπὸ τὸν ἄνω Νη ὡς τὸν Δι. Σὲ καμμία, ὅμως, περίπτωσι, τὰ Π-B καὶ K-Z δὲν γίνονται ἡμιτόνια (6 κόμματα).

Μεταβολές : Κατὰ Γένος (σὲ Σκληρὸ Χρωματικόν).

Ἡθός : Πανηγυρικόν, διασταλτικόν, θαρρῖν.

Ἰσοκράτεμα : Πα, Δι (σπάνια), κάτω Ζω (σπάνια).

Δρῆμος - Μακάμ : Μπεγιατί (συγγενὲς μὲ τὸ Οὐσάκ, κοινῶμενος γύρω ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ Τετραχέρδου του).

Τῷ Σαββάτῳ ἑσπέρας.

$\frac{2}{4}$ Πα.

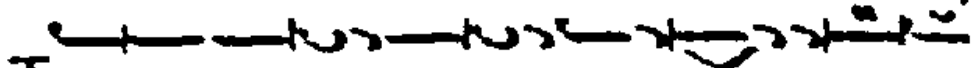





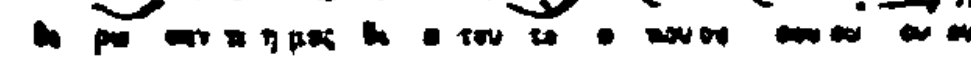
Κυ ρι ε ε κε κραξα προς σε ει σα κο σον μο δλ ει
σα κο σον μο Κυ ρι ε ϲ Κυ ρι ε ε κε κραξα προς σε ει σα
κο σον μο δλ προσχεστηρω νη της δε η σε ως μο ϲ εν
τω κε κρα γε ναι με προς σε ει σα κο σον μο Κυ υ
ρι ε ϲ
Κα τευ θυν θητω η προ σου χη μο δλ ως θυ μι α
μα ε νω πι ον σο ϲ ε ε παροις των χει ρων μο θυ αι α
ε οπε ρι νη ει σα κο σον μο Κυ υ ρι ι ε δλ
Γας ε οπε ρι νας ημων ευ χας δλ προσδε ξαι α
α γι ε Κυ ρι ε ϲ και πα ρα σχο τη μιν α φειν
α μαρ τι ων ο τι μο νο σς ει ο δει ξας εν κοσμω
την α να α ϲ α οιν δλ

The first of these is the *Book of the Law*, which contains the laws of the Lord which he gave to Moses on Mount Sinai. It is the foundation of the Jewish religion, and is the basis of the moral and legal system of the Jews. The second is the *Book of the Prophets*, which contains the prophecies of the prophets of Israel. These prophecies are the basis of the Jewish belief in the Messiah, and are the source of the Jewish hope for the future. The third is the *Book of the Writings*, which contains the books of the Psalms, the Proverbs, the Ecclesiastes, the Song of Songs, the Book of Ruth, the Book of Esther, the Book of Daniel, the Book of Ezra, and the Book of Nehemiah. These books are the basis of the Jewish liturgy, and are the source of the Jewish wisdom and literature.

Book of the Law. The first of these is the *Book of the Law*, which contains the laws of the Lord which he gave to Moses on Mount Sinai. It is the foundation of the Jewish religion, and is the basis of the moral and legal system of the Jews. The second is the *Book of the Prophets*, which contains the prophecies of the prophets of Israel. These prophecies are the basis of the Jewish belief in the Messiah, and are the source of the Jewish hope for the future. The third is the *Book of the Writings*, which contains the books of the Psalms, the Proverbs, the Ecclesiastes, the Song of Songs, the Book of Ruth, the Book of Esther, the Book of Daniel, the Book of Ezra, and the Book of Nehemiah. These books are the basis of the Jewish liturgy, and are the source of the Jewish wisdom and literature.

Θαυσιαστος.

490

ΩΙ ΑΥΘΑΓΙΟΙ.
Αντιφωνου Α'

